

SVĚT BIOTECHNOLOGIÍ

Biotechnologie – jsou obor relativně nový a rozvětvený s dynamickým vývojem. Setkáváme se s nimi stále častěji v zemědělství, v lékařství, v potravinářství, v chemickém průmyslu i dalších odvětvích.

Internetový bulletin SVĚT BIOTECHNOLOGIÍ si klade za cíl přinášet aktuální informace z oblasti biotechnologií. Bude vydáván měsíčně a distribuován zájemcům o tuto problematiku z řad odborníků i laiků.

V tomto vydání jsme pro vás vybrali z tuzemských a zahraničních zdrojů:

BIOTECHNOLOGIE A BRAMBORY

Budoucnost brambor

Úvodem:

Naše zemědělství mělo dlouhou tradici v bramborářství. Zejména některé oblasti byly klasické – třeba Vysočina. S tím bylo spojeno škrobárenství a následně lihovarnictví. Brambory tak poskytovaly průmysl a zaměstnanost venkovu.

Časy se pohoršily. Brambory jako příloha klesají v kulinářské oblíbě, lupínky to neutáhnou, prasata mají krmné směsi a je jich méně. Navíc škrob z dovozu je levnější. Poptávka a tím i produkce brambor u nás klesá.

Amflora – transgenní průmyslový brambor se změněným složením škrobu - byl po Bt kukuřici druhou transgenní, tedy úředně geneticky modifikovanou - GM plodinou povolenou k pěstování v EU. Bramboráři a škrobárny očekávali lepší budoucnost.

U Amflory byly určité problémy s čistotou sadby a posléze BASF, firma která odrůdu připravila, se stáhla z Evropy do USA. Proto neškodí, podíváme-li se na použití

brambor, zejména v průmyslu, poněkud šířeji. Následující studie „**Průmyslová perspektiva běžných a transgenních brambor**“, kterou uvádíme ve zkráceném překladu, podává dobrý obraz o situaci v Severní Americe. Má i další zajímavost: u nás panuje mýtus, že USA – rodiště transgenese – je pro další GM plodiny rájem, neb jsou tam bez problémů přijímány. Historie kukuřice, sóji a bavlníku tomu nasvědčuje. Jenže brambor.....

An Industry Perspective of All-native and Transgenic Potatoes

Elliott A. Toevs, Joseph F. Guenther, Aaron J. Johnson, Christopher S. McIntosh, and Michael K. Thornton, University of Idaho

AgBioForum. The Journal of Agrobiotechnology Management & Economics, 14, (1): Article 2, 2012

Překlad: Prof. RNDr. Jaroslav Drobník, CSc.

Pozn.: **all-native technologie** se ve studii míní **cisgenese a intragenese** – viz níže. All-native (GM)brambory jsou brambory vyšlechtěné touto technologií.

V 90. letech byly GM brambory v Severní Americe tržním neúspěchem. Přes výhody pro zemědělce, zpracovatele, spotřebitele i přírodu přetrvávají stále pochyby o transgenních bramborech. Provedli jsme průzkum názorů lidí ze Severoamerického bramborářského průmyslu na tuto záležitost. Výsledky ukazují, že:

1) farmáři by přijali GM brambory spíše než spotřebitelé a

2) all-native technologie šlechtění je přijatelnější než transgenese.

Pěstitele brambor, ženy, Kanadáné a spotřebitelé předchází odrůdy GM brambor firmy Monsanto jsou spíše optimističtí k all-native GM bramborům. K budoucímu obchodnímu úspěchu může vést aktivní propagace all-native brambor s vlastnostmi příznivými pro spotřebitele a s možným uznáním environmentalistů.

Úvod

Geneticky modifikované (GM) plodiny mohou zvýšit zisk farmářů, podpořit zdravý spotřebitelů a být přínosem pro přírodu. Přes tyto vlastnosti anti-GM aktivisté přispěli k obchodnímu neúspěchu GM brambor v Severní Americe. I když farmáři zde nepěstují GM brambory od roku 2002, bramborářský průmysl nepřestává investovat do této technologie. V březnu 2010 Evropská Komise schválila na žádost BASF komerční pěstování GM bramboru Amflora pro nepotravinářské využití ve škrobárenském průmyslu. Pokud je to krok k návratu GM brambor na severoamerický trh, je důležité pochopit obavy průmyslu. Abychom objasnili tyto obavy, věnovali jsme pozornost historii GM brambor.

Vývoj GM brambor

Dva týmy vědeckých pracovníků firmy Monsanto začaly vyvíjet transgenní brambory počátkem roku 1990. Tým „Virus“ pracoval na přípravě odrůdy necitlivé na virus svinutosti listů (PLRV) a tým „Hmyz“ se soustředil na mandelinku bramborovou. V následujícím roce oba týmy vyvinuly požadované odrůdy (Kaniewski & Thomas, 2004; Perlak et al.,

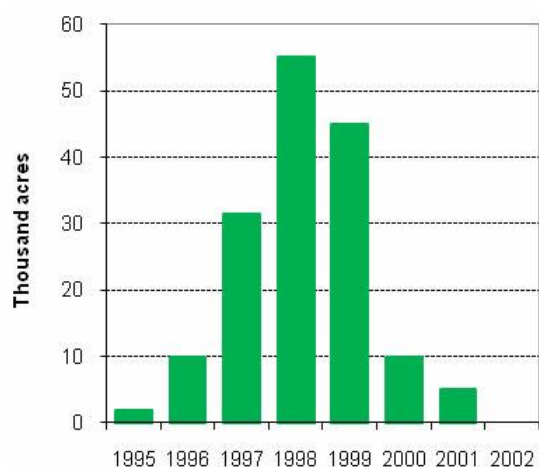
1993). Firma nejprve uvedla na trh brambor vzdorující mandelince a následně odrůdu netrpící virosou.

Tým „Hmyz“ využil syntetický gen *Bacillus thuringiensis* (Bt) k transformaci čtyř odrůd - Atlantic, Russet Burbank, Snowden, and Superior. Firma Monsanto dala na trh GM brambory v roce 1995 pod obchodním jménem NewLeaf a prodávala je pobočka firmy NatureMark. Od roku 1998 přišla na trh NewLeaf Plus, transgenní odrůda Russet Burbank rezistentní k mandelince i virose. Firma vyvíjela další transgenní odrůdy, mezi nimi i odolávající hnilobě a kompaktnější odrůdu nasávající při smažení méně tuku (Kaniewski & Thomas, 2004).

V době uvedení NewLeaf Plus na trh stoupala produkce GM brambor v Severní Americe (obr. 1).

Obr. 1. Pěstování GM brambor v Severní Americe

(Zdroj: National Potato Council Yearbooks, 1995-2002)(1000 acre = 405 ha)

Výměra GM brambor stoupla ze 730 ha v roce 1995 na 22 tisíc ha v roce 1998. Farmáři v kanadských regionech a v severních oblastech USA je pěstovali jak pro přímé použití, tak pro zpracování. V dalším roce slabě poklesla na 18 tisíc a pak nastal prudký pád až zmizely z trhu. Důvodem bylo, že podniky rychlého občerstvení odmítly kupovat GM brambory, takže farmáři je přestali pěstovat.

Přínosy

GM brambory přinášejí výhody pro zemědělce, zpracovatele, spotřebitele i životní prostředí. Farmáři ušetří za pesticidy, které už nejsou nutné pro kontrolu mandelinky a hmyzích přenašečů virózy. V Idahu při použití NewLeaf Plus ušetřili 348 \$/ha a v nížině Columbie 380 \$/ha (Kaniewsky & Thomas, 2004). Zpracovatelé měli výhodu z vyšší kvality suroviny bez nekróz způsobených virem. Spotřebitel dostal vysoce kvalitní brambor za nezvýšenou cenu. Jenže to neocenil dostáváje smažené brambůrky v rychlém občerstvení, které neuvádělo použitou odrůdu.

Životní prostředí v Idahu a Columbii bylo ušetřeno od 700 tun insekticidů a 30 tisíc plošných postřiků. Podle Phips a Park (2002) a Brookes a Barfoot (2005) GM brambory mohly podstatně omezit 800 tun pesticidů používaných každoročně v bramborářství USA. Také další autoři se shodují, že GM brambory mohly podstatně zvýšit zisk farmářů a omezit používání pesticidů. ([Flannery, Thorne, Kelly, & Mullins, 2004](#); [Marra, Pardey, & Alston, 2002](#)).

GM brambory byly také slibné pro rozvojové země. V Africe a Jižní Americe je vážným škůdcem můra bramborové hlízy - Potato tuber moth (*Phthorimaea opercolella*). Vyžaduje použití pesticidů, které si nemohou chudí zemědělci dovolit. Tím mají velké ztráty výnosu a špatnou kvalitu. GM brambory vyvinuté na Michiganské Státní Universitě (MSU) při testech v Jižní Africe a Egyptu prokázaly účinnou kontrolu tohoto škůdce. Výzkumníci zjistili, že tyto GM brambory jsou schopny zvýšit zabezpečení výživy, snížit ceny potravy, podpořit zisk zemědělců a zvýšit ochranu přírody ([Guenther, Araji, & Maredia, 2004](#)). V Jižní Africe by farmáři ušetřili náklady na devět různých insekticidů. Měli by vyšší výnos i kvalitu. Spotřebitelé by mohli nakoupit větší množství vysoce kvalitních brambor za nižší cenu.

Přijetí spotřebiteli

Hoban (1999) zjistil, že spotřebitelé v Japonsku a USA jsou optimističtí ohledně biotechnologie. Ptal se, jak vnímají šest typů rizika bezpečnosti potravin. V obou zemích byly na prvním místě obavy z residuí pesticidů a biotechnologie byla na posledním. Z toho plyne tržní výhoda GM brambor, neboť omezují použití pesticidů. Avšak odrůda NewLeaf, která vyžaduje méně pesticidů se prodávala jen několik let a pak byla z trhu odstraněna. Guenther (2002) prohlašuje, že přijetí spotřebiteli má předvídatelný průběh a spotřebitel vyžaduje více času, aby GM brambory přijal. Problém byl, že McDonald's, McCain Foods a podobní nedali spotřebitelům vybrat, zda přijmout či odmítnout GM brambory.

Phillips a Corkindale (2002) uvádějí NewLeaf jako účinný prodej biotechnologie zákazníkům. Úspěch se však omezil na čerstvé brambory. Začal uplatněním tržní snahy Monsanto na ostrově Prince Edwarda v Kanadě. To je bramborářský region, kde se objevilo umírání ryb následkem pesticidů používaných na polích brambor a vyplavovaných do vodních toků a pobřežních vod. Monsanto v roce 1999 nabízela své GM brambory, které slibovaly snížit znečištění a environmentální riziko. Nabídla čerstvé GM brambory v obchodech na ostrově a použila účinné prostředky reklamy. Celá nabízená zásoba byla rychle vyprodána. V příštím roce McCain Foods – světově největší zpracovatel zmražených brambor a odběratel brambor z ostrova Prince Edwarda – oznámil, že zastavuje nákup GM brambor na zpracování pro pocitovaný odpor spotřebitelů. Ačkoli GM brambory byly úspěšné na trhu čerstvých, odpor firmy McCain Foods je zpracovávav vymazal GM brambory z trhu.

Rychlý pokles GM brambor byl patrně důvodem, že různí badatelé zahrnuli produkty z brambor do průzkumů přijímání GM plodin spotřebiteli. Ve studii mezi

kanadskými spotřebiteli ([West, Gendron, Larue, & Lambert, 2002](#)) se vyslovalo 86% pro nákup "skutečně zdravých" čipsů z GM brambor i za vyšší cenu. Jiný tým ([VanWechel, Wachenheim, Schuck, & Lambert, 2003](#)) provedl experimentální prodej a zjistil, že spotřebitel dá vyšší cenu za čipsy značené „bez GM“. Dostali-li spotřebitelé více informací o transgenesi, ať pozitivních či negativních, zvýšil se jejich zájem o čipsy, o kterých předpokládali, že jsou z GM brambor.

Čerstvé brambory byly předmětem mnoha studií. [Loureiro and Hine \(2002\)](#) zjišťovali zájem o tři typy: bio, místní a „bez GM“. Spotřebitelé v Coloradu byli ochotni platit víc za místní a nejméně za „GM-free“. V dalších průzkumech se objevilo, že spotřebitel si připlatí za „GM-free“. Ukázalo se, že environmentalisté snižují poptávku po GM bramborech. Ale tento efekt mizí ([Huffman, Shogren, Rousu, & Tegene, 2003](#)), pokud účastníci průzkumu dostanou věrohodné informace od třetí strany, zpochybňující tvrzení environmentalistů. Byla nižší poptávka po bramborech s tolerovaným určitým podílem GM odrůdy, ale nebyl rozdíl mezi podílem 1% nebo 5% ([Rousu, Huffman, Shogren, and Tegene 2003](#)).

All-native technologie

Vztah spotřebitelů k biotechnologii záleží na produktu. [Lusk and Sullivan \(2002\)](#) v průzkumu zjistili silnou podporu výroby penicilinu plísní, kde byla podpora 94%. Avšak využití GM prasat pro přípravu tkáňových transplantátů nemocným byla

jen 62%. V této studii autoři též zjišťovali přijatelnost zeleniny změněné sedmi různými geny. Nejmenší přijatelnost 24% až 23% měly geny viru, houby, bakterie nebo živočicha a největší 81% gen ze stejné zeleniny.

Cisgenese může tedy být přijatelnou metodou šlechtění. Někteří badatelé ([Rommens, 2007](#)) zjišťovali její použitelnost u brambor. [Haverkort et al. \(2008\)](#) navrhli cisgenesi proti hnilobě způsobené *Phytophthora infestans* a předpokládali, že odpor veřejnosti k přírodě nepříznivým fungicidům používaným k omezení hniloby povede k přijatelnosti cisgenese. Současná regulační politika Evropské Unie však nezná rozdíl mezi cisgenesí a transgenesí. [Jacobsen a Schouten \(2008\)](#) doporučují, aby cisgenese se přijala za nástroj konvenčního šlechtění a byla vyjmuta z EU regulací GM plodin.

Jiní badatelé chápou cisgenesi jako „**inragenesi**“ nebo přirozenou technologii (transformaci). Proto se ve studii označuje jako all-native. Skladovatelnost odrůdy bramboru Ranger Russet podle [Rommens, Ye, Richael, and Swords \(2007\)](#) může být touto technologií podstatně zlepšena. Jiní autoři ([Rommens, Haring, Swords, Davies, & Belknap, 2007](#)) intragenovou technologii doporučují, neboť může odstranit některé nežádoucí vlastnosti transgenních odrůd.

Názory respondentů na tvrzení o GM bramborech (v %)

TVRZENÍ	Určitě ano	Ano	Nejistý	Ne	Určitě ne
All-native GM brambor přijmou pěstitelé	41	49	7	2	1
All-native GM brambor přijmou spotřebitelé	9	40	30	20	1
Transgenní GM brambor přijmou pěstitelé	18	44	20	14	3
Transgenní GM brambor přijmou spotřebitelé	2	15	23	44	16

GM brambor s výhodou pro spotřebitele může zvýšit poptávku	18	56	18	7	2
Organizace jako Greenpeace a pod. ovlivní přijetí	32	45	12	8	3
Kdyby NatureMark použila all-native GM technologie, tržní úpadek by byl méně pravděpodobný	14	49	17	16	3
GM produkty musí mít výhodu pro spotřebitele, aby byly přijaty	5	24	36	29	5
Jsem ochoten pěstovat GM brambory v budoucnu	26	41	25	5	3

Reference

- Brookes, G., & Barfoot, P. (2005). *GM crops: The global socio-economic and environmental impact—the first nine years 1996-2004*. Dorchester, UK: PG Economics Ltd.
- Flannery, M., Thorne, F., Kelly, P., & Mullins, E. (2004). An economic cost-benefit analysis of GM crop cultivation: An Irish case study. *AgBioForum*, 7(4), 149-157. Available on the World Wide Web: <http://www.agbioforum.org>.
- Guenther, J. (2002). Consumer acceptance of genetically modified potatoes. *American Journal of Potato Research*, 79, 309-315.
- Guenther, J., Araj, A., & Maredia, K. (2004). Benefits of public investment in potato biotechnology for developing countries. *Journal of Applied Biotechnology, Food Science and Policy*, 1(4).
- Haverkort, A., Boonekamp, P., Hutten, R., Jacobsen, E., Lotz, L., Kessel, G., et al. (2008). Societal costs of late blight in potato and prospects of durable resistance through cisgenic modification. *Potato Research*, 51, 47-57.
- Hoban, T. (1999). Consumer acceptance of biotechnology in the United States and Japan. *Food Technology*, 53(5), 50-54.
- Huffman, W., Shogren, J., Rousu, M., & Tegene, A. (2003). Consumer willingness to pay for genetically modified food labels in a market with diverse information: Evidence from experimental auctions. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 28(3), 481-502.
- Kaniewski, W., & Thomas, P. (2004). The potato story. *AgBioForum*, 7(1&2), 41-46. Available on the World Wide Web: <http://www.agbioforum.org>.
- Jacobsen, E., & Schouten, H. (2008). Cisgenesis, a new tool for traditional plant breeding, should be exempted from the regulation on genetically modified organisms in a step by step approach. *Potato Research*, 51, 75-88.
- Loureiro, M., & Hine, S. (2002). Discovering niche markets: A comparison of consumer willingness to pay for local, organic and GMO-free products. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 34, 477-487.
- Lusk, J., & Sullivan, P. (2002). Consumer acceptance of genetically modified foods. *Food Technology*, 56(10), 32-37.
- Marra, M., Pardey, P., & Alston, J. (2002). The payoffs to transgenic field crops: An assessment of the evidence. *AgBioForum*, 5(2), 43-50. Available on the World Wide Web: <http://www.agbioforum.org>
- Perlak, F., Stone, T., Muscopf, Y., Petersen, L., Parker, G., & McPherson, S. (1993). Genetically improved potatoes: Protection from damage by Colorado potato beetles. *Plant Molecular Biology*, 22, 313-321.
- Phillips, P.W.B., & Corkindale, D. (2002). Marketing GM foods: The way forward. *AgBioForum*, 5(3), 113-121. Available on the World Wide Web: <http://www.agbioforum.org>.
- Phipps, R., & Park, J. (2002). Environmental benefits of genetically modified crops: Global and European perspectives on their ability to reduce pesticide use. *Journal of Animal and Feed Sciences*, 11, 1-18.
- Rommens, C. (2007). Intragenic crop improvement: Combining the benefits of traditional breeding and genetic engineering. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 55(11), 4281-4288.
- Rommens, C., Haring, M., Sword, K., Davies, H., & Belknap, W. (2007). The intragenic approach as a new extension to traditional plant breeding. *Trends in Plant Science*, 12(9), 397-403.

Rommens, C., Ye, J., Richael, C., & Sword, K. (2007). Improving potato storage and processing characteristics through all-native DNA transformation. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 54(26), 9882-9887.

Rousu, M., Huffman, W., Shogren, J., & Tegene, A. (2003). Are United States consumers tolerant of genetically modified foods? *Review of Agricultural Economics*, 26(1), 19-31.

VanWechel, T., Wachenheim, C., Schuck, E., & Lambert, D. (2003). Consumer valuation of genetically modified foods and the effect of information bias (*Agribusiness and Applied Economics Report No. 513*). Fargo: North Dakota State University.

West, G., Gendron, C., Larue, B., & Lambert, R. (2002). Consumers' valuation of functional properties of foods: Results from a Canada-wide survey. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 50, 541-588.

Omluva

Děkujeme kolegyni **Jaroslavě Dubové** za upozornění a omlouváme se za ***zavádějící pojmenování rostliny*** konzumované housenkami motýla monarcha stěhovavého v minulém vydání. Správně jde o ***klejichu vatočník*** *Asclepias syriaca*, domovem v Severní Americe, u nás někdy pěstované pro okrasu. Proti býložravcům se chrání bohatým výronem toxické mléčné tekutiny z poraněných tkání podobně jako naše pryšce. Proto krajané v Americe jí říkají „***pryšec***“. Podobně jako u nás housenky lišaje pryšcového vyvinuly necitlivost na toxické mléko pryšce, tak i housenky monarcha na toxin klejichy nereagují, navíc ho hromadí a tím jsou pro predátory jedovaté.

Případ „monarch“ je dokumentován ve filmu *Spor o geny*, na který byl odkaz v červnovém vydání Světa biotechnologií a je trvale přístupný na www.biotrin.cz.

Další informace o biotechnologiích najdete na www.biotrin.cz

Upozorňujeme příjemce internetového bulletinu, že uvítáme, pokud doporučí naše noviny i jiným zájemcům o biotechnologie. Také nám, prosíme, oznamte, pokud budete chtít být vyřazeni z našeho adresáře, aby Vás nevyžádaná pošta neobtěžovala. Všechny své připomínky a dotazy adresujte na Sdružení Biotrin, Viničná 5, 128 44 Praha 2.

Kontaktní osoba: Ing. Helena Štěpánková, e-mail: h.stepankova@volny.cz